

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-19>

УДК 657:658.92

АНАЛІЗ ПОТЕНЦІЙНИХ ЗАГРОЗ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

ANALYSIS OF POTENTIAL THREATS OF BUSINESS ENTITIES

Сисоєва Інна Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0567-1658>

Sysoieva Inna

Vinnitsia Educational and Scientific Institute of Economics
of West Ukrainian National University

У статті розглянуто різні підходи до визначення поняття «фінансова безпека підприємства» та запропоновано узагальнюючий підхід до питання безпеки підприємства, згідно з яким, сутність фінансової безпеки підприємства може бути охарактеризовано як такий стан фінансів підприємства, який дозволяє протистояти ідентифікованим і потенційним загрозам шляхом ефективного управління ризиками в процесі своєї діяльності. Проаналізовано сукупність класифікаційних ознак екзогенних та ендогенних потенційних загроз економічній безпеці підприємства. Метою статті є дослідження потенційних загроз для успішної діяльності підприємств в сучасних умовах господарювання. Визначено, що в залежності від різних економічних факторів, ризики та загрози які впливають на економічну безпеку, можуть змінюватись, тому єдиного підходу до класифікації та визначення загроз та ризиків, не існує. Доведено, що актуальність упровадження комплексної системи заходів з організації бухгалтерського обліку зумовлена необхідністю правильної організації облікового процесу, що здійснюється з метою збереження облікових даних для забезпечення економічної безпеки підприємства. Розглянуто вплив пандемії коронавірусу на економічну активність підприємств в сучасних умовах кризи.

Ключові слова: фінансова безпека, економічна безпека, потенційні ризики, зовнішні ризики, внутрішні ризики, організація облікового процесу.

В статье рассмотрены различные подходы к определению понятия «финансовая безопасность предприятия» и предложено обобщающий подход к вопросу безопасности предприятия, согласно которому сущность финансовой безопасности предприятия может быть охарактеризовано как такое состояние финансов предприятия, позволяет противостоять идентифицированным и потенциальным угрозам путем эффективного управления рисками в процессе своей деятельности. Проанализированы совокупность классификационных признаков экзогенных и эндогенных потенциальных угроз экономической безопасности предприятия. Целью статьи является исследование потенциальных угроз для успешной деятельности предприятий в современных условиях хозяйствования. Определено, что в зависимости от различных экономических факторов, риски и угрозы влияющих на экономическую безопасность, могут меняться, поэтому единого подхода к классификации и определения угроз и рисков, не существует. Доказано, что актуальность внедрения комплексной системы мер по организации бухгалтерского учета обусловлена необходимостью правильной организации учетного процесса, осуществляемого в целях сохранения учетных данных для обеспечения экономической безопасности предприятия. Рассмотрено влияние пандемии коронавируса на экономическую активность предприятий в современных условиях кризиса.

Ключевые слова: финансовая безопасность, экономическая безопасность, потенциальные риски, внешние риски, внутренние риски, организация учетного процесса.

The economic security system of an economic entity should be one of the main elements of its strategic management. In view of this, the management of economic entities needs to take care of information-analytical, innovative and strategic support of the appropriate level of their economic security not only in the current period, but also in the following ones. Carrying out a balanced sound policy in the field of economic security of business structures is an extremely important task at the present stage of transformation of the Ukrainian economic system. The article con-

siders different approaches to the definition of "financial security of the enterprise" and offers a generalized approach to enterprise security, according to which the essence of financial security of the enterprise can be described as a state of financial finance, which allows to identify identified and potential threats. The set of classification features of exogenous and endogenous potential threats to the economic security of the enterprise is analyzed. It was found that external (exogenous) threats do not depend on the activities of the enterprise; they can be taken into account (if they are identified) only when organizing the activities of the enterprise. Such threats are risk factors for the external environment for the enterprise. Internal (endogenous) threats are caused by the activities of the enterprise itself: the system of organization of such activities, the level of financial management, the qualifications of its management (both senior and middle management). The purpose of the article is to study the potential threats to the successful operation of enterprises in today's business environment. It is determined that depending on various economic factors, risks and threats affecting economic security may vary, so there is no single approach to the classification and definition of threats and risks. It is proved that the urgency of introducing a comprehensive system of measures for the organization of accounting is due to the need for proper organization of the accounting process, which is carried out to preserve accounting data to ensure economic security.

Keywords: financial security, economic security, potential risks, external risks, internal risks, organization of the accounting process.

Постановка проблеми. Однією з найважливіших умов виходу економіки України з кризи, подальшого поступового її розвитку є відновлення прийнятного рівня фінансової безпеки, який дозволив би захистити державу та її суб'єктів від різного роду загроз. У системі фінансової безпеки держави важливими, на нашу думку, є дві основні компоненти мікро-рівня: фінансова безпека суб'єктів підприємницької діяльності (перш за все – реального сектору) та фінансова безпека домогосподарств. Ці компоненти є базовими для підтримання фінансової безпеки регіонів, галузей (видів діяльності) та держави загалом на необхідному рівні. Наразі можемо спостерігати досить складну ситуацію у сфері функціонування вітчизняних підприємств (особливо промислових), яка погіршується зі зростанням ризиків і загроз їх господарській і фінансовій діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань сутності, ознак, умов забезпечення фінансової безпеки, класифікації загроз фінансовій безпеці присвячено багато праць вчених-економістів, зокрема, Бланка І.А., Бойкевича О.Р., Васильціва Т.Г., Гудзя О.Е., Єпіфанова А.О., Кириченко О.А., Кудрицької Ж.В., Некрасенко Л.А., Медведєвої І.Б., Погосової М.Ю., Судакової О.І. та інших [1–7].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість наукових праць, залишаються актуальними питання теоретичного обґрунтування забезпечення фінансової безпеки підприємства в сучасних умовах кризової ситуації.

Метою статті є дослідження потенційних загроз для успішної діяльності підприємств в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існують різні підходи до тлумачення

поняття «фінансова безпека підприємства». Умовно їх можна поділити на 5 груп:

– фінансова безпека підприємства як один із складників економічної безпеки підприємства з відповідними інструментами управління нею;

– фінансова безпека підприємств – самостійний об'єкт управління, здатність ефективно використовувати свій ресурсний потенціал;

– фінансова безпека підприємств як певний фінансовий стан підприємств, який характеризується відповідною стійкістю до зовнішніх та внутрішніх загроз;

– фінансова безпека підприємств як стан захищеності фінансових інтересів підприємств від різного роду загроз;

– фінансова безпека підприємств як діяльність з управління ризиками.

Крім того, окремі науковці наполягають на комплексному підході до визначення сутності цієї категорії, який поєднує вищенаведені підходи.

Узагальнюючи вищенаведене у таблиці 1, можемо зазначити, що кожен з цих підходів має право на існування. Беззаперечно, тут може бути доречним комплексний підхід, згідно з яким сутність фінансової безпеки підприємства може бути охарактеризовано як такий стан фінансів підприємства, який дозволяє протистояти ідентифікованим і потенційним загрозам шляхом ефективного управління ризиками в процесі своєї діяльності. Фінансова безпека підприємства постійно піддається впливу різного роду загроз. Ідентифіковані й потенційні загрози фінансовій безпеці підприємства умовно можна поділити на зовнішні та внутрішні. Зовнішні (екзогенні) загрози не залежать від діяльності підприємства; їх можна лише врахувати (якщо вони ідентифіковані) при організації діяльності підприємства. Такі загрози відносяться до чин-

ників ризику зовнішнього для підприємства середовища. Внутрішні (ендогенні) загрози викликані діяльністю самого підприємства: системою організації такої діяльності, рівнем фінансового менеджменту, кваліфікацією його керівництва (як вищої, так і середньої ланки). Останнього часу активізувалося багато з вищенаведених загроз фінансовій безпеці підприємства, особливо з числа зовнішніх.

Будь-яка підприємницька діяльність безпосередньо пов'язана з різного роду ризиками, які викликані невизначеністю ситуації. Невизначеність зазвичай зростає в міру зростання періоду часу, на який розрахована дія того чи іншого рішення, прийнятого підприємцем.

Тому вважається, що ризики підприємницької діяльності зростають зі зростанням

невизначеності ситуації (наявністю багатьох альтернативних варіантів рішення) та періоду часу, впродовж якого прийняте рішення впливатиме на діяльність підприємства.

До складу ризиків, що спричиняють загрозу фінансовій безпеці підприємства, можна зарахувати:

- ризик втрати ліквідності й платоспроможності;
- ризик втрати фінансової стійкості;
- ризик отримання збитків від підприємницької діяльності (або окремих її видів – операційної, інвестиційної чи фінансової діяльності);
- ризик зниження рівня оборотності капіталу;
- інші види ризиків.

Більшість науковців вважає, що дефініції «ризик» та «загроза» є тотожними й фактично

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття «фінансова безпека підприємства»

№ з/п	Визначення поняття «фінансова безпека підприємства»	Автори
1	«фінансова безпека підприємства – це важлива складова частина економічної безпеки, що базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності господарюючого суб'єкта, яка відображається через систему критеріїв і показників його фінансового стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних резервів»	І.В. Багровецька, Л.С. Козак [1, с. 97]
2	«фінансова безпека підприємства – це складова економічної безпеки підприємства, яка полягає у наявності такого його фінансового стану, який характеризується: збалансованістю і якістю фінансових інструментів, технологій і послуг; стійкістю до загроз»	Л.А. Некрасенко, Ю.М. Рибалка [4, с. 167]
3	«фінансова безпека розглядається як здатність суб'єкта підприємництва здійснювати свою господарську, зокрема й фінансову діяльність, ефективно і стабільно шляхом використання сукупності взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати використання фінансових ресурсів, забезпечити належний їх рівень та нівелювати вплив ризиків»	О.В. Ареф'єва, Є.К. Бондаренко, В.С. Домбровський, О.С. Журавка, А.О. Єпіфанов [5]
4	«Суть фінансової безпеки полягає у здатності підприємства самостійно розробляти та проводити фінансову стратегію відповідно до цілей корпоративної стратегії, в умовах невизначеного і конкурентного середовища»	В.І. Мунтіян, Т.Б. Кузенко, О.Л. Плachtун, Ю.Б. Кракос, Р.О. Разгон [2, с. 97]
5	«фінансова безпека підприємства – це кількісно і якісно детермінований рівень фінансового стану підприємства, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього й внутрішнього характерів, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії й створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному й перспективному періодах»	І.О. Бланк, О.Е. Пономаренко, І.В. Нартова, Я.О. Кіриченко [6]
6	«фінансову безпеку підприємства визначають як діяльність з управління ризиками та захисту інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз з метою забезпечення стабільного розвитку підприємництва та зростання його власного капіталу в поточній і стратегічній перспективах»	О.А. Кириченко, І.В. Кудря, А.І. Бартиш, В.І. Куцик [3]

не відрізняються за сутністю. Однак окремі економісти з цим не погоджуються, оскільки вважають, що це все ж таки різні поняття, хоча й зберігають зв'язок одне з одним: коли існує загроза впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, то при прийнятті певних рішень виникає ризик втрати фінансової стійкості й неможливості досягнення запланованих результатів.

Вважаємо за доцільне погодитись із тим, що поняття «ризик» і «загроза» дещо відрізняються за характером прояву: загрози фінансовій безпеці підприємства характеризують певні небажані для підприємства події, а ризики – ймовірність їх настання [1; 2; 3; 5].

Досліджуючи потенційні загрози безпеці діяльності підприємств, слід звернути увагу на належний рівень організації облікового процесу (таблиця 2). Отож, у розробленні чи удосконаленні облікової політики доцільно не тільки забезпечити головному бухгалтеру висвітлення підходів до відображення в обліку й звітності традиційних економічних об'єктів, а й орієнтуватися на прогноз майбутнього розвитку, забезпечення економічної безпеки і передбачити можливість формування інформації нефінансового характеру, за якою оцінюється результативність діяльності підприємства, окреслити конкретні методи обрахунку. Відповідні показники можуть бути деталізовані у додатку до Наказу про облікову політику в довільній формі або зафіксовані

в іншому локальному акті. Облікову політику підприємства сьогодні можна розглядати як один із найбільш ефективних інструментів інформаційної облікової системи, який може використовуватися в господарській діяльності з метою підвищення рівня економічної безпеки підприємства [9]. Але, незважаючи на резерви та можливості облікової політики, досить багато підприємств не використовують її повною мірою, при цьому приділяють недостатньо уваги потенційним можливостям облікової політики щодо її впливу на фінансову безпеку підприємства та інші складники стабільного розвитку. Облікова система кожного конкретного підприємства залежить від його облікової політики, яка може суттєво відрізнятися між двома схожими за розмірами і видами діяльності підприємствами [8]. Адже загальновідомо, що саме облікова політика визначає та окреслює методи ведення обліку, що будуть застосовуватися в обліковому процесі, величину доходів та витрат, активів, зобов'язань та інших об'єктів. Саме вищеперераховані об'єкти у комплексі формують економічну безпеку суб'єктів господарської діяльності. Тому вибір методів та прийомів облікової політики, правильність застосування принципів обліку щодо тих чи інших операцій важливі з теоретичної та практичної позицій [7]. Актуальність упровадження комплексної системи заходів з організації бухгалтерського обліку зумовлена необхідністю пра-

Таблиця 2

Потенційні загрози безпеці діяльності підприємства

№ з/п	Зовнішні (екзогенні) загрози	Внутрішні (ендогенні) загрози
1.	Нестабільна політична ситуація в країні.	Неефективна організація процесу діяльності.
2.	Несприятлива макроекономічна ситуація в країні (кризові явища в економіці, високий рівень інфляції, нестабільність валютного курсу, поганий прогноз економічної та фінансової ситуації в країні на майбутнє тощо).	Неефективне управління капіталом підприємства; невиправдано високий рівень кредиторської заборгованості підприємства.
3.	Несприятливі природні умови, природні катаклізми.	Використання морально й фізично застарілого обладнання, в результаті чого підвищується ризик аварійних ситуацій, знижується якість продукції та продуктивність праці.
4.	Нестабільність законодавчої та нормативно-правової бази.	Перебої в роботі підприємствах та його окремих підрозділів.
5.	Недобросовісна конкуренція на ринку через високий рівень монополізації окремих сфер або наївність ознак олігархічної змови.	Недотримання фінансової дисципліни.
6.	Нестабільність податкової, валютної, кредитної та страхової політики.	Недотримання організації обліку та облікової політики підприємства.
7.	Епідеміологічні ризики, спричинені COVID-19.	Недотримання карантинних обмежень.

вильної організації облікового процесу, що здійснюється з метою збереження облікових даних для забезпечення економічної безпеки підприємства.

Існують також серйозні побоювання, що подальше поширення COVID-19 може поставити під загрозу економічну безпеку. Інші пандемії, включаючи ГРВІ, атипову пневмонію та пташиний грип, призвели до зростання цін на продукти харчування та спричинили паніку ринку в районах, що постраждали. На щастя, ми поки що не спостерігали основних ознак того, що COVID-19 призводить до дефіциту продуктів харчування чи зростання цін. Навіть у Китаї, де зареєстровано певне напруження в ланцюгах постачання птиці та свинини, але в цілому постачання продовольства досі є задовільним. Водночас розподіл продовольства може бути дещо порушено внаслідок перебоїв роботи транспорту та запровадження обмежувальних заходів карантину, але на основні товари це не надто впливає порівняно з харчовими товарами з більш високою ціною, оскільки такі основні товари можна завантажувати, відправляти й вивантажувати з мінімальними людськими й часовими затратами. Крім того, світові запаси зерна тривалого зберігання, такого як пшениця й рис, мають бути достатніми для задоволення будь-якого зростання попиту. Отже, жодних значних перебоїв у виробництві основних продуктів харчування не сталося, і наразі ризики їх виникнення через спалах коронавірусу мінімальні. Однак інші частини харчової системи можуть бути більш вразливими.

З огляду на зазначене, урядам потрібно діяти швидко й неупереджено, аби подолати коронавірус і його економічні наслідки. Необхідно забезпечити ефективні й проактивні заходи для запобігання зараженню вірусом, а також запровадити чітко спрямовану політику щодо підтримки систем охорони здоров'я та її працівників, а також захисту доходів вразливих соціальних груп і підприємств під час цієї пандемії.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що будь-яке підприємство в процесі своєї діяльності стикається з великою кількістю загроз своїй фінансовій безпеці, на які має адекватно реагувати. Умовно їх можна поділити на зовнішні та внутрішні.

Останнього часу активізувалося багато факторів, які спричиняють загрозу та негативно впливають на рівень фінансової безпеки вітчизняних підприємств. Це фактори як макро-, так і мікрорівня, які раніше були недооцінені власниками або керівними менеджерами підприємств, а зараз фактично призвели до погіршення рівня платоспроможності промислових підприємств, зростання кількості збиткових підприємств з числа великих і середніх за розмірами (особливо металургійних, хімічних та машинобудівних), суттєвого скорочення обсягів їх офіційної діяльності, перетоку капіталу до так званого «тіньового» сектору економіки, що надалі може призвести до руйнації науко- та капіталоємних виробництв в економіці України, враховуючи, що світова економіка вже перебуває в рецесії, оскільки наслідки впливу пандемії коронавірусу на економічну активність все значніші.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Козак Л. С., Багровецька І. В. Концептуальні та методичні засади формування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Економіка і управління*. 2008. № 13. С. 97–101.
2. Кракос Ю. Б., Разгон Р. О. Управління фінансовою безпекою підприємств. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. 2008. № 1. С. 86–97.
3. Кириченко О. А., Кудря І. В. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах фінансової кризи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. № 10. С. 22–26.
4. Некрасенко Л. А., Рибалка Ю. М. Складові управління фінансовою безпекою підприємств. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/3.2/162.pdf>
5. Єпіфанов А. О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ [Текст] : монографія. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 295 с.
6. Бланк, І. А. Управление финансовой безопасностью предприятия [Текст]. Киев : Эльга, Ника-Центр, 2004. 784 с.
7. Sysoieva, I., Balaziuk, O., & Pylypenko, L. (2019) Modelling of enterprise's accounting policy: theoretical aspect. *Baltic Journal of Economic Studies*, 5(1), 188–193. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-1-188-193>
8. Сисоєва І. М. Облікова політика як складова інформаційних ресурсів підприємства : матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Створення інтелектуальної системи обліку для економіки України» (Тернопіль, 21-22 листопада 2007 року). Тернопіль, 2007. С. 368–372.
9. Ясишена В. В., Сисоєва І. М. Відображення дебіторської заборгованості в обліковій політиці підприємств. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1470>

REFERENCES:

1. Kozak, L. S., & Bahrovetska, I. V. (2008). Kontseptualni ta metodychni zasady formuvannia mekhanizmu zabezpechennia fi nansovoi bezpeky pidpriemstva [Conceptual and methodical principles of forming a mechanism for providing fi nancial security of the enterprise]. *Ekonomika i upravlinnia – Economy and management*, 13, 97–101. (in Ukrainian)
2. Krakos, Yu. B., & Razghon, R. O. (2008). Upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidpriemstv [Management of financial security of enterprises]. *Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy mashynobudivnoi haluzi: problemy teorii ta praktyky – Economy and management of enterprises of the machine-building industry: problems of theory and practice*, 1, 86–97. (in Ukrainian)
3. Kirichenko, O. A., & Kudria, I. V. (2009). Vdoskonalennia upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidpriemstv v umovakh fi nansovoi kryzy [Improving the management of fi nancial security of enterprises in the conditions of the fi nancial crisis]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 10, 22–26. (in Ukrainian)
4. Nekrasenko, L. A. and Rybalka Yu. M. (n.d.). Skladovi upravlinnya finansovoyu bezpekoyu pidpriemstv. Retrieved from: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/3.2/162.pdf> (in Ukrainian)
5. Yepifanov, A. O. (2009). Finansova bezpeka pidpriemstv i bankiv'skykh ustanov. Sumy: UABS NBU. (in Ukrainian)
6. Blank, Y. A. (2004). Upravlenye fynansovoy bezopasnost'yu predpriyatyya. Kyiv: El'ha, Nyka-Tsentr.
7. Sysoieva, I., Balaziuk, O., & Pylypenko, L. (2019). Modelling of enterprise's accounting policy: theoretical aspect. *Baltic Journal of Economic Studies*, 5(1), 188–193. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-1-188-193>
8. Sysoieva, I. M. (2007). Oblikova polityka yak skladova informatsiinykh resursiv pidpriemstva: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [«Stvorennia intelektualnoi systemy obliku dlia ekonomiky Ukrainy»] (Ternopil, 21-22 lystopada 2007 roku). Ternopil, pp. 368–372. (in Ukrainian)
9. Yasyshena V. V., Sysoieva I. M. Vidobrazhennia debitorskoj zaborhovanosti v oblikovii politytsi pidpriemstv. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1470> (in Ukrainian)